

INSTYTUCJE I PRAWO UNII EUROPEJSKIEJ. PODRĘCZNIK DLA KIERUNKÓW PRAWA ZARZĄDZANIA I ADMINISTRACJI

Autorzy: MACIEJ GÓRKA, ANNA WYROZUMSKA, JAN BARCZ

Wykaz skrótów

Wstęp

Rozdział I

Ewolucja charakteru prawnego Unii Europejskiej. Klasyfikacje teoretyczne procesu integracji europejskiej

1. Od Wspólnot do Unii Europejskiej
2. Ustanowienie UE na mocy Traktatu z Maastricht
3. Lizbońska UE
 - 3.1. Przekształcenie UE w spójną organizację międzynarodową
 - 3.2. Traktaty stanowiące podstawę UE
 - 3.3. Zakres regulacyjny traktatów stanowiących podstawę UE
 - 3.4. Wspólne wartości, cele oraz symbole UE
4. Ewolucja charakteru prawnego UE
5. Teorie integracji europejskiej
 - 5.1. Tradycyjne teorie integracji europejskiej
 - 5.2. Integracja zróżnicowana: elastyczność czy fragmentacja UE?
6. Próby klasyfikacji UE w kategoriach procesu państwowotwórczego
 - 6.1. Uwarunkowania polityczne i prawne
 - 6.2. Znaczenie idei federalizmu dla procesu integracji europejskiej
7. Unia Europejska a państwa członkowskie - zarządzanie wspólnymi sprawami
 - 7.1. Szczególna współzależność
 - 7.2. Modele współzależności
 - 7.3. Koncepcja kompleksowej współzależności integracyjnej
8. Wymóg sprawnego państwa (budowanie państwa) w procesie integracji europejskiej

Rozdział II

Państwa członkowskie UE

1. Państwa założycielskie i proces rozszerzenia
2. Akces nowego państwa do UE
3. Akces Polski do Unii Europejskiej
 - 3.1. Uwagi wstępne
 - 3.2. Podstawowe etapy akcesu i jego ramy organizacyjne
 - 3.3. Traktat akcesyjny i jego zasadnicze regulacje
4. Wystąpienie z UE
5. Zawieszenie w prawach państwa członkowskiego
6. Wykluczenie z UE
7. Czy UE można rozwiązać?
8. Terytorialny zakres obowiązywania traktatów stanowiących podstawę UE

Rozdział III

Zakres przedmiotowy UE

1. Rynek wewnętrzny, polityki i działania wewnętrzne UE

- 1.1. Pojęcie i struktura unijnego rynku wewnętrznego
- 1.2. Swobody unijnego rynku wewnętrznego
- 1.3. Polityki wspólne i polityki unijne
- 1.4. Wspólne reguły konkurencji UE
- 1.5. Unia Gospodarcza i Walutowa
- 2. Podstawy prawne stosunków zewnętrznych UE
- 2.1. Pojęcie stosunków zewnętrznych UE
- 2.2. Struktura i podstawy prawne "działań zewnętrznych Unii"

Rozdział IV

Zasady działania UE

- 1. Uwagi wstępne
- 2. Zasada przyznania kompetencji
 - 2.1. Uwagi wstępne
 - 2.2. Wybór właściwej podstawy prawnej
 - 2.3. Zasady podziału kompetencji
 - 2.3.1. Kompetencje wyłączne UE
 - 2.3.2. Kompetencje dzielone
 - 2.3.3. Kompetencje wspierające, koordynacyjne i uzupełniające
 - 2.4. Prymat prawa UE a podział kompetencji
 - 2.5. Ograniczanie kompetencji UE
 - 2.5.1. Uwagi wstępne
 - 2.5.2. Zasada pomocniczości
 - 2.5.2.1. Uwagi wstępne
 - 2.5.2.2. Kontrola dokonywana przez parlamenty narodowe - mechanizm "żółtej" i "pomarańczowej kartki"
 - 2.5.2.3. Kontrola sądowa
 - 2.5.3. Zasada proporcjonalności
 - 2.5.4. Zasada poszanowania równości i tożsamości narodowej państw członkowskich
- 3. Sprawy należące do wyłącznych kompetencji państw członkowskich
- 4. Zasada lojalnej współpracy
- 5. Zasada efektywności
- 6. Zasada elastyczności - mechanizm wzmocnionej współpracy
- 7. Zasada równowagi instytucjonalnej
- 8. Zasada poszanowania godności osoby ludzkiej, wolności, demokracji, równości, państwa prawnego
 - 8.1. Tożsamość europejska - wartości, na których opiera się UE
 - 8.2. Zasada poszanowania godności osoby ludzkiej
 - 8.3. Zasada poszanowania wolności
 - 8.4. Zasada demokracji

Rozdział V

Instytucje i organy UE

- 1. Uwagi ogólne
- 2. Rada Europejska
 - 2.1. Uwagi ogólne
 - 2.2. Skład
 - 2.3. Organizacja pracy
 - 2.4. Funkcje
- 3. Parlament Europejski

- 3.1. Skład i status członków
- 3.2. Struktura wewnętrzna i organizacja pracy
 - 3.2.1. Prezydium
 - 3.2.2. Konferencja Przewodniczących
 - 3.2.3. Konferencja Przewodniczących Komisji
 - 3.2.4. Grupy polityczne
 - 3.2.5. Komisje parlamentarne
 - 3.2.6. Sekretariat Generalny
 - 3.2.7. Organizacja pracy
- 3.3. Funkcje
 - 3.3.1. Funkcje prawodawcze
 - 3.3.2. Funkcje budżetowe
 - 3.3.3. Funkcje kontrolne
 - 3.3.3.1. Prawo petycji
 - 3.3.3.2. Komisje śledcze
 - 3.3.3.3. Pytania pisemne i ustne
 - 3.3.3.4. Obowiązki składania sprawozdań Parlamentowi
 - 3.3.3.5. Możliwość zgłoszenia wotum nieufności wobec Komisji Europejskiej
 - 3.3.3.6. Prawo skargi do Trybunału Sprawiedliwości UE
 - 3.3.4. Funkcje kreacyjne
 - 3.3.5. Funkcje międzynarodowe
- 4. Rzecznik Praw Obywatelskich
- 5. Rada
 - 5.1. Skład i status członków
 - 5.2. Struktura wewnętrzna i organizacja pracy
 - 5.3. Funkcje Rady
 - 5.3.1. Funkcje prawodawcze
 - 5.3.2. Funkcje kreacyjne
 - 5.3.3. Funkcje kontrolne
 - 5.3.4. Funkcje międzynarodowe
- 6. Komisja
 - 6.1. Uwagi ogólne
 - 6.2. Skład i status członków
 - 6.3. Struktura wewnętrzna i organizacja pracy
 - 6.4. Funkcje
 - 6.4.1. Funkcje kontrolne
 - 6.4.2. Funkcje decyzyjne
 - 6.4.3. Funkcje wykonawcze
 - 6.4.4. Funkcje międzynarodowe
- 7. Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej
 - 7.1. Trybunał Sprawiedliwości
 - 7.1.1. Skład i status członków
 - 7.1.2. Struktura wewnętrzna
 - 7.1.3. Właściwość
 - 7.2. Sąd
 - 7.2.1. Skład i status członków
 - 7.2.2. Struktura wewnętrzna
 - 7.2.3. Właściwość
 - 7.3. Sądy wyspecjalizowane
 - 7.4. Postępowanie

- 7.4.1. Wszczęcie postępowania i procedura pisemna
- 7.4.2. Reprezentacja
- 7.4.3. Środki przygotowawcze i sprawozdanie na rozprawę
- 7.4.4. Rozprawa jawna i opinia rzecznika generalnego
- 7.4.5. Wyroki
- 7.4.6. Koszty postępowania
- 7.4.7. System językowy
- 8. Trybunał Obrachunkowy
- 8.1. Skład i status członków
- 8.2. Struktura wewnętrzna i organizacja pracy
- 8.3. Funkcje
- 9. Organy doradcze i agencje UE
- 9.1. Komitet Ekonomiczno-Społeczny
- 9.1.1. Skład i status członków
- 9.1.2. Struktura wewnętrzna i organizacja pracy
- 9.1.3. Funkcje
- 9.2. Komitet Regionów
- 9.2.1. Skład i status członków
- 9.2.2. Struktura wewnętrzna i organizacja pracy
- 9.2.3. Funkcje

Rozdział VI

Specyfika instytucjonalna niektórych polityk oraz agencje UE

- 1. Wspólna Polityka Zagraniczna i Bezpieczeństwa
- 1.1. Uwagi ogólne
- 1.2. Instytucje UE
- 1.3. Wysoki Przedstawiciel Unii do Spraw Zagranicznych i Polityki Bezpieczeństwa oraz Europejska Służba Działań Zewnętrznych
- 1.4. Inne organy sui generis
- 1.5. Agencje i inne struktury
- 1.6. Mechanizm decyzyjny
- 2. Przestrzeń Wolności, Bezpieczeństwa i Sprawiedliwości
- 2.1. Instytucje UE
- 2.2. Komitet Koordynacyjny
- 2.3. Struktury sui generis w obszarze polityki dotyczącej kontroli granicznej, azylu i imigracji
- 2.4. Struktury sui generis w obszarze współpracy sądowej w sprawach cywilnych
- 2.5. Struktury sui generis w obszarze współpracy wymiarów sprawiedliwości w sprawach karnych i współpracy policyjnej
- 2.6. Szczególna rola parlamentów narodowych
- 3. System instytucjonalny Unii Gospodarczej i Walutowej oraz Europejski Bank Inwestycyjny
- 3.1. Unia Gospodarcza i Walutowa
- 3.1.1. Europejski Bank Centralny
- 3.1.1.1. Uwagi ogólne
- 3.1.1.2. Struktura wewnętrzna
- 3.1.1.3. Funkcje
- 3.1.2. Komitet Ekonomiczno-Finansowy
- 3.1.2.1. Uwagi ogólne
- 3.1.2.2. Skład
- 3.1.2.3. Funkcje

- 3.1.2.4. Struktura wewnętrzna i organizacja pracy
- 3.1.3. Eurogrupa oraz szczyt strefy euro
- 3.1.4. Europejski System Nadzoru Finansowego
- 3.2. Europejski Bank Inwestycyjny
- 3.2.1. Struktura wewnętrzna
- 3.2.1.1. Rada Gubernatorów
- 3.2.1.2. Rada Dyrektorów
- 3.2.1.3. Komitet Zarządzający
- 3.2.2. Funkcje
- 4. Agencje UE
- 4.1. Uwagi ogólne
- 4.2. Funkcje agencji
- 4.3. Struktura i sposób działania

Rozdział VII

Pojęcie prawa UE i jego źródła

- 1. Prawo pierwotne i prawo wtórne
- 2. Pojęcie źródeł prawa i hierarchia norm
- 3. Prawo pierwotne
- 3.1. Uwagi wstępne
- 3.2. Traktaty
- 3.3. Akty konstytucyjne Rady lub Rady Europejskiej
- 3.4. Ogólne zasady prawa
- 4. Umowy międzynarodowe UE
- 4.1. Kompetencje do zawarcia umowy międzynarodowej
- 4.2. Skutki prawne zawartych umów
- 4.3. Umowy mieszane
- 5. Podstawowe formy aktów instytucji
- 5.1. Uwagi wstępne
- 5.2. Rozporządzenie - instrument ujednolicania prawa UE
- 5.3. Dyrektywa- instrument harmonizacji prawa
- 5.4. Decyzja
- 5.5. Inne akty
- 5.5.1. Zalecenia
- 5.5.2. Opinie
- 5.5.3. Porozumienia międzyinstytucjonalne
- 5.5.4. Instrumenty nieformalne
- 6. Akty powiązane z prawem UE
- 6.1. Umowy zawarte między państwami członkowskimi
- 6.2. Akty przedstawicieli rządów państw członkowskich zebranych w Radzie lub Radzie
- 7. Akty Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa
- 8. Akty przyjęte przed 1.12.2009 r. w zakresie Współpracy Policyjnej i Sądowej w Sprawach Karnych

Rozdział VIII

Procedury stanowienia prawa UE

- 1. Wstęp
- 2. Procedury zmiany (rewizji) traktatów stanowiących podstawę UE
- 2.1. Traktaty stanowiące podstawę UE
- 2.2. Poszczególne procedury zmiany traktatów stanowiących podstawę UE

- 2.2.1. Zasadnicze procedury
- 2.2.2. Procedura zawarcia traktatu rewizyjnego - "zwykła procedura zmiany"
- 2.2.3. Procedury kładki
 - 2.2.3.1. Klasyfikacja procedur kładki
 - 2.2.3.2. Procedury kładki o charakterze strukturalnym
 - 2.2.3.3. Procedury kładki ad hoc
 - 2.2.3.4. Procedury kładki a "zwykła" procedura zmiany
 - 2.2.3.5. Procedury kładki - praktyka
- 2.2.4. Traktaty akcesyjne
- 3. Zawieranie umów międzynarodowych przez UE z państwami trzecimi lub organizacjami międzynarodowymi
- 4. Stanowienie unijnego prawa pochodnego
 - 4.1. Uwagi wstępne
 - 4.2. Stanowienie aktów ustawodawczych
 - 4.3. Stanowienie aktów nieustawodawczych
 - 4.3.1. Uwagi wstępne
 - 4.3.2. Stanowienie aktów delegowanych
 - 4.3.3. Stanowienie aktów wykonawczych - komitologia
 - 4.4. Podpisywanie aktów prawa pochodnego UE
 - 4.5. Publikacja aktów prawa pochodnego UE
 - 4.6. Wejście w życie aktów prawa pochodnego UE
- 5. Formuła podejmowania w Radzie UE decyzji większością kwalifikowaną

Rozdział IX

Stosowanie prawa UE

- 1. Bezpośrednie stosowanie prawa UE
 - 1.1. Autonomia prawa UE
 - 1.2. Kryteria bezpośredniego stosowania
 - 1.3. Skutek bezpośredni wertykalny i horyzontalny
 - 1.4. Prymat prawa UE w stosunku do prawa krajowego
 - 1.5. Bezpośredni skutek rozporządzeń
 - 1.6. Bezpośredni skutek decyzji
 - 1.7. Bezpośredni skutek dyrektyw
 - 1.7.1. Skutek wertykalny
 - 1.7.2. Brak skutku horyzontalnego dyrektyw
 - 1.7.3. Pojęcie państwa
 - 1.8. Bezpośredni skutek umów zawartych przez UE
- 2. Pośrednie stosowanie prawa UE - wymóg zgodnej wykładni prawa krajowego
- 3. Incydentalny horyzontalny skutek dyrektyw
- 4. Skutek obiektywny dyrektyw
- 5. Odpowiedzialność odszkodowawcza państwa członkowskiego za naruszenie prawa UE
 - 5.1. Odpowiedzialność za brak transpozycji dyrektywy
 - 5.2. Odpowiedzialność za akty prawodawcze
 - 5.3. Odpowiedzialność za akty administracyjne i inne naruszenia
 - 5.4. Odpowiedzialność za orzeczenia sądowe
- 6. Dochodzenie roszczeń opartych na prawie UE przed sądami krajowymi

Rozdział X

Obywatelstwo UE, ochrona praw podstawowych i niektóre zasady ogólne prawa UE

- 1. Obywatelstwo UE

- 1.1. Uwagi wstępne
- 1.2. Definicja obywatelstwa UE
- 1.3. Prawa obywateli Unii
- 1.4. Zakaz dyskryminacji ze względu na przynależność państwową
- 1.5. Prawo swobodnego przemieszczania się i przebywania na terytorium państw członkowskich
- 1.6. Prawa wyborcze
- 1.7. Prawo do ochrony dyplomatycznej i konsularnej ze strony innego państwa członkowskiego
- 1.8. Kontakty z instytucjami i organami UE
2. Ochrona praw podstawowych w UE
 - 2.1. Regulacje traktatowe
 - 2.2. Niepisane prawa podstawowe UE - prawa podstawowe jako ogólne zasady prawa
 - 2.2.1. Narodziny ochrony praw podstawowych w UE
 - 2.2.2. Autonomiczny standard ochrony praw podstawowych
 - 2.2.3. Test uzasadnionego i proporcjonalnego ograniczenia
 - 2.2.4. Zewnętrzne granice ochrony praw podstawowych
 - 2.2.5. Kontrola działań państw członkowskich
 - 2.3. Pisane prawa podstawowe UE - Karta praw podstawowych UE
 - 2.3.1. Prawa zawarte w Karcie
 - 2.3.2. Zakres zastosowania Karty
 - 2.3.3. Relacja Karty do prawa krajowego
 - 2.3.4. Zróżnicowany charakter przepisów Karty
 - 2.3.5. Stosunek Karty do źródeł praw podstawowych UE
 - 2.3.6. Specjalne zasady dotyczące Polski i Zjednoczonego Królestwa
 - 2.4. Przystąpienie UE do europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności
 - 2.4.1. Uwagi wstępne
 - 2.4.2. Pośrednia kontrola prawa UE przez Trybunał w Strasburgu
 - 2.4.3. Umowa o przystąpieniu UE do EKPC
 - 2.4.4. Projekt umowy o przystąpieniu z 2013 r. oraz opinia TSUE nr 2/13
3. Zasada niedyskryminacji
4. Zasada pewności prawa
5. Zasada lex retro non agit
6. Zasada ochrony uprawnionego oczekiwania (ochrony zaufania)

Rozdział XI

System ochrony prawnej UE

1. Zakres właściwości TSUE
2. Skargi przeciwko państwu członkowskiemu z tytułu uchybienia zobowiązaniom
 - 2.1. Uwagi wstępne
 - 2.2. Skarga Komisji przeciwko państwu członkowskiemu
 - 2.2.1. Uwagi wstępne
 - 2.2.2. Procedura
 - 2.2.3. Przesłanki egzonerycyjne
 - 2.2.4. Wyrok i jego wykonanie
 - 2.3. Skarga państwa członkowskiego
3. Skarga o stwierdzenie nieważności
 - 3.1. Uwagi wstępne
 - 3.2. Akty podlegające zaskarżeniu

- 3.3. Strony postępowania
- 3.4. Locus standi osób fizycznych i prawnych
 - 3.4.1. Uwagi wstępne
 - 3.4.2. Akty, których adresatami są osoby fizyczne lub prawne
 - 3.4.3. Akty, które dotyczą osób fizycznych lub prawnych w sposób bezpośredni i indywidualny
 - 3.4.4. Akty o zasięgu ogólnym (o charakterze generalnym)
 - 3.4.5. Akty regulacyjne
- 3.5. Przesłanki nieważności
 - 3.5.1. Uwagi wstępne
 - 3.5.2. Brak kompetencji
 - 3.5.3. Naruszenie istotnych wymogów proceduralnych
 - 3.5.4. Naruszenie traktatów lub jakiegokolwiek reguły prawnej związanej z ich stosowaniem
 - 3.5.5. Nadużycie władzy
- 3.6. Termin na wniesienie skargi
- 3.7. Skutek stwierdzenia nieważności
- 4. Incydentalna kontrola legalności aktów o zasięgu ogólnym - zarzut niezgodności z prawem
- 5. Skarga na bezczynność
 - 5.1. Uwagi wstępne
 - 5.2. Strony postępowania
 - 5.3. Bezczynność podlegająca kontroli legalności
 - 5.4. Locus standi podmiotów nieuprzywilejowanych
 - 5.5. Wezwanie organu do działania
 - 5.6. Skutki stwierdzenia bezprawnej bezczynności
- 6. Skarga odszkodowawcza
 - 6.1. Uwagi wstępne
 - 6.2. Odpowiedzialność umowna
 - 6.3. Odpowiedzialność deliktowa
 - 6.3.1. Uwagi wstępne
 - 6.3.2. Przypisanie odpowiedzialności UE
 - 6.3.3. Przesłanki odpowiedzialności deliktowej
 - 6.3.4. Odpowiedzialność za pracowników
- 7. Odesłanie prejudycjalne
 - 7.1. Uwagi wstępne
 - 7.2. Akty podlegające kontroli
 - 7.3. Pojęcie sądu państwa członkowskiego
 - 7.4. Treść i forma pytania
 - 7.5. Obowiązek sądu, którego orzeczenia nie podlegają zaskarżeniu, w przypadku pytań dotyczących wykładni
 - 7.6. Pytania dotyczące ważności aktów prawa pochodnego
 - 7.7. Skutki orzeczenia prejudycjalnego
- 8. Opinia o zgodności umowy międzynarodowej z traktatami

Rozdział XII

Podstawy konstytucyjne członkostwa Polski w UE i efektywność prawa UE w Polsce

- 1. Uwagi wstępne
- 2. Podstawy konstytucyjne członkostwa Polski w UE
 - 2.1. Konstytucyjny akt integracyjny
 - 2.2. Decyzja Polski w sprawie powierzenia UE kompetencji organów władzy państwowej w niektórych sprawach

- 2.2.1. Konstytucyjna podstawa podjęcia decyzji
- 2.2.2. Pojęcie organizacji międzynarodowej lub organu międzynarodowego
- 2.2.3. Legitymacja demokratyczna podjęcia decyzji
 - 2.2.3.1. Pojęcie ratyfikacji i procedury ratyfikacyjne
 - 2.2.3.2. Wyrażenie zgody na ratyfikację umowy międzynarodowej na podstawie art. 90 Konstytucji RP
- 2.3. Granice powierzenia kompetencji UE
 - 2.3.1. Główne kwestie
 - 2.3.2. Zakres przedmiotowy kompetencji powierzanych
 - 2.3.3. Klauzule limitacyjne
- 2.4. Dostosowania ustrojowe związane z członkostwem Polski w UE
- 3. Zapewnianie efektywności prawa UE w Polsce
 - 3.1. Bezpośrednie stosowanie prawa pierwotnego UE
 - 3.2. Bezpośrednie stosowanie prawa pochodnego UE
 - 3.3. Prymat prawa UE w stosunku do Konstytucji RP
 - 3.3.1. Prymat prawa UE w stosunku do konstytucji
 - 3.3.2. Akceptacja prymatu w stosunku do konstytucji przez inne państwa członkowskie - na przykładzie Niemiec
 - 3.3.3. Konstytucyjny pluralizm
 - 3.3.4. Stanowisko polskiego Trybunału Konstytucyjnego
 - 3.3.4.1. Orzeczenie w sprawie Traktatu akcesyjnego
 - 3.3.4.2. Orzeczenie w sprawie Europejskiego Nakazu Aresztowania
 - 3.3.4.3. Orzeczenie w sprawie Traktatu z Lizbony
 - 3.3.4.4. Orzeczenie dotyczące konstytucyjności rozporządzenia UE
 - 3.4. Podsumowanie

Autorzy